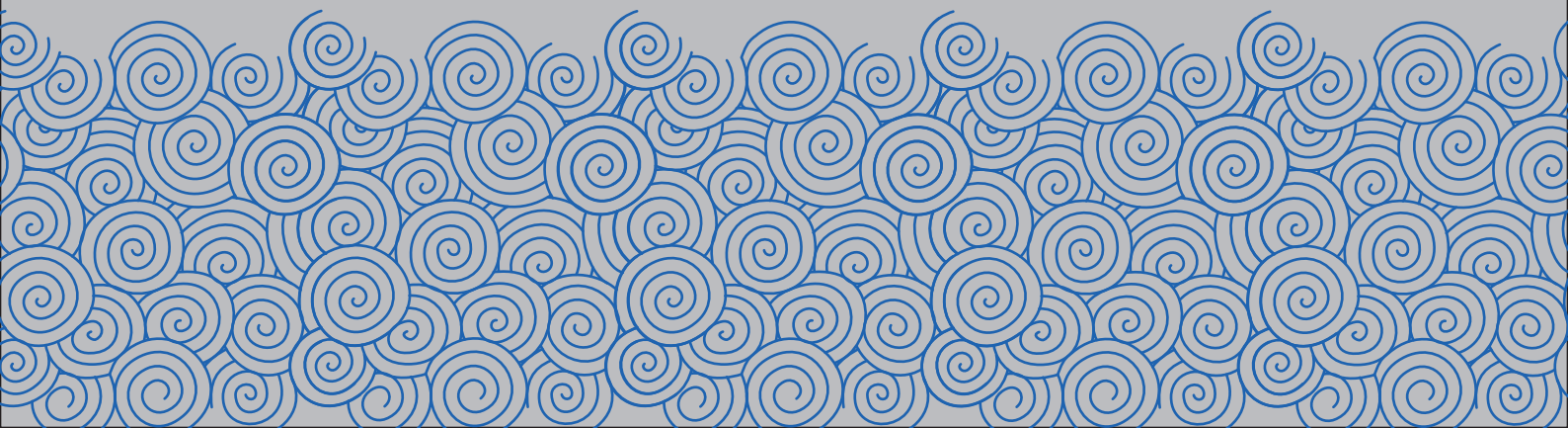

ชีวิตพวกเราชาวมอแกน ...หมู่บ้านสุรินทร์ พังงา

ชีวิตพวกเราชาวมอแกน ...หมู่เกาะสุรินทร์ พังงา

จัดพิมพ์โดย

สนับสนุนโดย

เรียบเรียงและรูปภาพโดย

ให้ข้อมูลโดย

ออกแบบปกโดย

ออกแบบรูปเล่มโดย

พิมพ์ที่

ISBN

ปีที่พิมพ์

© สงวนลิขสิทธิ์โดย

โครงการนาร่องอันดามัน

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรสาร 0-22552353

www.andaman.cusri.chula.ac.th

E-mail andamanproject1@yahoo.com

UNESCO, UNDP

นฤมล อรุโณทัย, พลาเดช ณ ป้อมเพชร, จีระวรรณ บรรเทาทุกข์

ลงป่านาอาฟีน้องชาวมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์

อุษา โคตรศรีเพชร

นฤมล อรุโณทัย, พลาเดช ณ ป้อมเพชร

จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด

974-03-1814-2

2549

โครงการนาร่องอันดามันและชุมชนมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
เกริ่นนำ	2
ชาวเลสามกลุ่มในเมืองไทย	3
ชีวิตของมอแกน 1	4
ชีวิตของมอแกน 2	5
มอแกนนักว่ายน้ำและนักดำน้ำ	6
หมู่เกาะสุรินทร์ –บ้านของพวกเรา 1	7
หมู่เกาะสุรินทร์ –บ้านของพวกเรา 2	8
ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 1	9
ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 2	10
ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 3	11
เผชิญกับ “สึนามิ” หรือ “ละมุน”	12
“ละมุน” กับมอแกน	13
หลังจากเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิ	14
กำบาง –เรือ และ “บ้าน” ดั้งเดิมของพวกเรา 1	15
กำบาง –เรือ และ “บ้าน” ดั้งเดิมของพวกเรา 2	16
เรือฉำพัน – เรือแจวเล็ก	17
จากกำบางแบบดั้งเดิมถึงเรือหัวโทงในปัจจุบัน	18
เครื่องมือทำมาหากิน	19
เครื่องมือที่สำคัญ --แปดดอก	20
เครื่องมือที่สำคัญ --ไกว อุน ต่าบ๊ัด 1	21
เครื่องมือที่สำคัญ --ไกว อุน ต่าบ๊ัด 2	22
เครื่องมือที่สำคัญ -- กะเอ้ วาด 1	23
เครื่องมือที่สำคัญ -- กะเอ้ วาด 2	24
เครื่องมือที่สำคัญ -- ตาลอด	25
เครื่องมือที่สำคัญ -- กอโด	26
เครื่องมือที่สำคัญ -- แล้ม	27
เครื่องมือที่สำคัญ -- ชุ่ม	28
เครื่องมือที่สำคัญ -- ช่อบัน	29

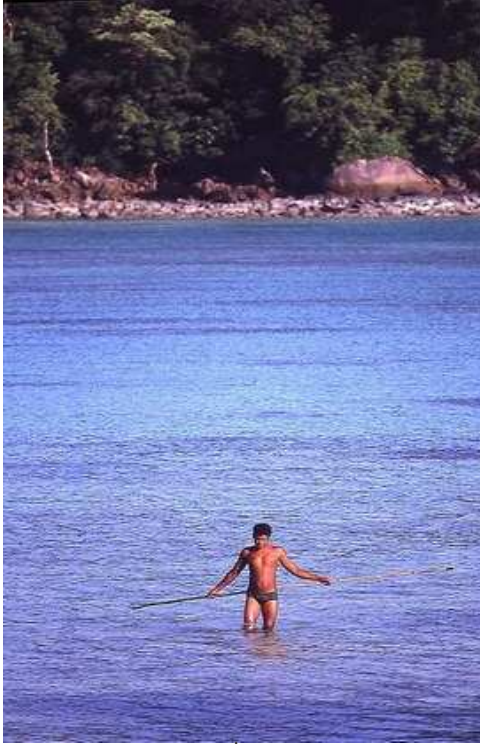
เกริ่นนำ

ในแผ่นดินไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์มากมายหลายกลุ่ม บางกลุ่มก็เป็นชนพื้นเมืองที่อยู่อาศัยในดินแดนนี้มายาวนาน ทางภาคเหนือมีชาวเขาหลายเผ่า แต่ละเผ่าล้วนมีนิเวศวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่น่าสนใจน่าเรียนรู้ ส่วนในภาคใต้ก็มีกลุ่มมลายูมุสลิม มีกลุ่มมณีนี (ที่รู้จักกันในชื่อของซาไก) และกลุ่มชาวเล สำหรับกลุ่มชาวเลนั้น เราอาจจะแบ่งได้เป็นกลุ่มมอแกน มอแกลน และอุรักลาไวย์

ชาวมอแกนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติความเป็นมาและวิถีชีวิตที่น่าสนใจ การทำความเข้าใจกับมอแกนจะทำให้เราเห็นภาพชุมชนที่มีวิถีที่สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ มีการพัฒนาและสะสมความรู้พื้นบ้านที่ทำให้ใช้ทรัพยากรได้อย่างชาญฉลาด มีความเชื่อ พิธีกรรม ศิลปหัตถกรรม การละเล่น การแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมและการแสดงออกถึงสุนทรียภาพ หนังสือเล่มนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวเพียงส่วนเสี้ยวของชุมชนมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา ผ่าน “เสียง” ของมอแกนเอง

ชาวเลสามกลุ่มในเมืองไทย

“ชาวเล” เป็นคำไทยปักษ์ใต้ที่ย่นย่อมาจากคำว่า “ชาวทะเล” ความหมายโดยทั่วไปก็หมายถึง ผู้คนที่อยู่อาศัยแถบชายฝั่งทะเล หรือตามเกาะน้อยใหญ่ วิถีชีวิตผูกพันกับท้องทะเล เกิด โต แก่ ตายใกล้ทะเล และมักยึดอาชีพประมงเป็นหลัก

สำหรับ “ชาวเล” ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น เราสามารถแบ่งออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ คือ **“อุรักลาไวย์”** **“มอแกน”** และ **“มอแกน”** ชาวเลทุกกลุ่มตั้งบ้านเรือนอยู่ตามฝั่งทะเลและเกาะต่างๆ ในทะเลอันดามันทางภาคใต้ประเทศไทย ตั้งแต่จังหวัดระนองถึงจังหวัดสตูล

ชาว**อุรักลาไวย์**มักจะตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่ เช่น ในจังหวัดภูเก็ตมีชุมชนอุรักลาไวย์อยู่ที่สิเหร่ ราไวย์ สะปำ จังหวัดกระบี่มีชุมชนบ้านสงkakอับนเกาะลันตาใหญ่และชุมชนบนเกาะจำ ส่วนในจังหวัดสตูลมีหมู่บ้านบนเกาะอาดังและเกาะหลีเป๊ะ

ชาว**มอแกน**อยู่อาศัยในหมู่บ้านในจังหวัดพังงา เช่น อำเภอกระบุรีมีชุมชนมอแกนที่บ้านทุ่งดาบและบ้านท่าแป๊ะโย้ย บนเกาะพระทอง อำเภอตะกั่วป่ามีชุมชนมอแกนที่บ้านทับตะวัน บ้านทุ่งหว้า บ้านทับปลา เป็นต้น ชาวมอแกนและอุรักลาไวย์นั้นมีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปมากเนื่องจากตั้งหลักแหล่งถาวรมากขึ้น ติดต่อกับคนไทยท้องถิ่นมากขึ้น เด็กๆ ได้รับการศึกษาภาคบังคับและผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับสัญชาติไทย เราจึงมักเรียกชาวเลทั้งสองกลุ่มนี้ว่า **“ไทยใหม่”**

แม้ว่ามอแกนและอุรักลาไวย์จะหันมาพูดภาษาไทยและบางคนก็หันมานับถือศาสนาพุทธแทนความเชื่อดั้งเดิม แต่ยังมีการรักษาภาษาพูดของตนไว้และประเพณีบางอย่าง เช่น มอแกนมีพิธีประจำปีเดือนสี่เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ และอุรัก ลาไวย์มีพิธีลอยเรือ “ปีอลาจัก” ซึ่งจัดขึ้นปีละสองครั้งเพื่อลอยเคราะห์ร้ายและทุกข์โศกโรคภัยไปกับสายน้ำ

ชีวิตของมอแกน 1

พวกเราเป็นชนเผ่าที่เคยเดินทางเร่ร่อนทางทะเล ทำมาหากินตามเกาะและชายฝั่งทะเล ในอดีตวิถีชีวิตเรามีความเชื่อมโยงกับฤดูกาลเป็นอย่างมาก โดยในช่วงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ฤดูแล้ง) คือช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเมษายนเมื่อทะเลเรียบ เราจะใช้เรือกำบังเดินทางไปตามเกาะต่างๆ เพื่อทำมาหากิน เก็บหาเปลือกหอย ปลิงทะเล รังนก ฯลฯ นำมาแลกเปลี่ยนกับอาหารและเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันกับเจ้าแก้วบนฝั่ง

ส่วนในช่วงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (ฤดูฝน) หรือในช่วงเดือนพฤษภาคมไปจนถึงพฤศจิกายน เมื่อทะเลมีคลื่นลมจัด การเดินทางไปไกลๆ เป็นเรื่องที่ทำได้ยากลำบาก เราจะหยุดการเดินทางเคลื่อนย้าย แล้วชักชวนกันอพยพขึ้นมาสร้างบ้านเรือนในบริเวณอ่าวที่เป็นจุดหลบคลื่นลม ในช่วงฤดูนี้ เราจะมีชีวิตค่อนข้างติดที่

ชีวิตของมอแกน 2

ในสมัยก่อน พวกเรามอแกนเดินทางไปตามชายฝั่งทะเลและเกาะต่างๆ ในหมู่เกาะมะริด โดยใช้เรือ “กำบาง” ที่เป็นทั้งพาหนะและบ้าน กำบางส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นเรือขุดเสริมกราบไม้กระดาน กำบางที่เสริมกราบด้วยไม้ระกำแทบจะไม่มีเหลือให้เห็นแล้ว ไม้กระดานได้รับความนิยมกว่าเพราะว่าทนทานใช้ได้นานหลายสิบปี หลังคากำบางทำด้วยใบเตยหนามเย็บซ้อนกัน

ในกำบางมีครัว มีเตาไฟซึ่งแต่เดิมเป็นเตาสามเส้า ใช้ฟืน แต่ปัจจุบันเป็นเตาถ่าน พวกเราใช้เสื่อที่สานด้วยใบเตยหนามเป็นที่รองนั่งและรองนอน นอกจากนี้ยังมีกระปุกหรือกล่องที่สานด้วยใบเตย ใช้เก็บเสื้อผ้า ข้าวของต่างๆ กำบางเป็นที่อยู่อาศัยสำหรับครอบครัวเดียวมีพ่อ แม่ ลูกๆ หรือบางครั้งมีญาติพี่น้องร่วมอาศัยอยู่ด้วย

มอแกนนักว่ายน้ำและนักดำน้ำ

พวกเราเชี่ยวชาญการว่ายน้ำและดำน้ำ ผู้ชายและผู้หญิงดำน้ำได้ทั้งลึกและตื้น เราดำน้ำเพื่อหาปลา กุ้ง หอย ปู ปลา และสัตว์ทะเลอื่นๆ อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำน้ำก็มีเพียงแว่นดำน้ำคู่เล็กๆ ฉมวก และถุงดำน้ำที่ใช้ใส่สัตว์ทะเลที่จับได้

แม้ว่าผู้หญิงจะว่ายน้ำและดำน้ำได้ดี แต่งานของผู้หญิงมักจะเป็นการเก็บหาอาหารริมชายฝั่ง เช่น ตามชายหาด แนวปะการัง หรือโขดหิน ในภาพ หญิงมอแกนกำลังหาเม่นทะเลที่อยู่ตามแนวปะการัง เมื่อพบแล้วก็ใช้เหล็กเกี่ยวดอกเปลือกของเม่นทะเลออกและนำส่วนที่กินได้ใส่ถุงที่เหน็บไว้ที่เอว

หมู่เกาะสุรินทร์ –บ้านของเรา 1

หมู่เกาะสุรินทร์ประกอบด้วยเกาะใหญ่น้อยจำนวน 5 เกาะ อยู่ในทะเลอันดามัน ห่างจากฝั่งอำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา ประมาณ 60 กิโลเมตร สภาพป่าบนเกาะเป็นป่าที่ยังความอุดมสมบูรณ์ สิ่งที่น่าสนใจของหมู่เกาะสุรินทร์คือปะการังและสัตว์ทะเลที่มีความหลากหลายและสวยงาม ทำให้หมู่เกาะนี้เป็นแหล่งดำน้ำดูปะการังนำดินที่ติดอันดับโลก หมู่เกาะสุรินทร์ยังบ้านของเราด้วย เราเป็นชนเผ่าที่ใช้ชีวิตเร่ร่อนอยู่บริเวณเกาะในทะเลอันดามันมานานหลายร้อยปี

หมู่เกาะสุรินทร์ –บ้านของเรา 2

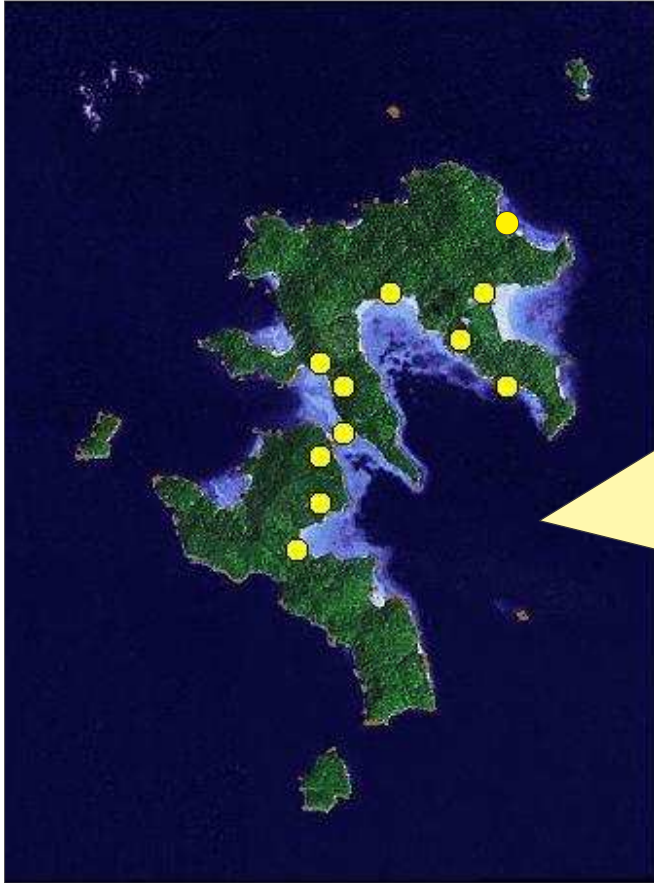

ในปัจจุบันมีพวกเราประมาณ 200 คน ตั้งหลักแหล่งอยู่บนเกาะสุรินทร์ เมื่อประมาณสิบปีก่อนหน้านี้ พวกเรายังมีการโยกย้ายหมู่บ้านบ้างเป็นครั้งคราว และบางครั้งก็อาศัยอยู่ในเรือในช่วงฤดูแล้ง แต่หลังจากสึนามิ มีแนวโน้มว่าเราจะตั้งหลักแหล่งถาวรมากขึ้น

ในสมัยก่อน การเดินทางเร่ร่อนและการอพยพโยกย้ายบ่อยครั้งถือเป็น “ทางเลือก” ที่เหมาะสมด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น อิทธิพลของลมมรสุมและลมประจำถิ่น และการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ ซึ่งทำให้พวกเราต้องอพยพโยกย้ายเพื่อตั้งเพิงพักและจอดเรือบริเวณหาดหรืออ่าวที่เป็นที่หลบคลื่นลมได้ดี นอกจากนี้ การเคลื่อนที่โยกย้ายทำให้เราเข้าถึงแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ในขณะเดียวกันก็ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เนื่องมาจากการใช้สอยที่ต่อเนื่องและซ้ำอยู่ในบริเวณที่จำกัด

แม้ว่าเราจะทำมาหากินแบบยังชีพเป็นหลัก แต่ก็มีการค้าขายแลกเปลี่ยนโดยนำของทะเลต่างๆ ไปขายเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสารและข้าวของอย่างอื่นด้วย

ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 1

ภาพบน หมู่เกาะสุรินทร์มองจาก
แนวระนาบ เวลา นั่งเรือมาจาก
ฝั่งก็จะเห็นเกาะแต่ไกลเช่นนี้
ภาพถ่าย หมู่เกาะสุรินทร์มอง
จากดาวเทียม (ภาพจาก
Google Earth) จุดสีเหลืองคือ
ที่ตั้งชุมชนเก่าแก่ของเรา ซึ่ง
ส่วนใหญ่อยู่ทางด้านตะวันออก
ของเกาะ คุณรู้ไหมว่าทำไม?

การตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยของพวกเราบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์นั้น ไม่สามารถระบุปีที่ชัดเจนได้ แต่ปู่ย่าตายายเล่ากันว่าในสมัยก่อนเราเดินทางเคลื่อนย้ายบ่อยครั้ง พอหน้าแล้งเราก็ลงเรือเดินทางไปตามเกาะต่างๆ พอหน้าฝนก็จะมีการตั้งชุมชนในอ่าวเพื่อหลบคลื่นลม

ที่หมู่เกาะสุรินทร์ มีสถานที่อย่างน้อยสิบเอ็ดแห่งที่พวกเราเคยตั้งชุมชนหรือตั้งบ้านเรือน คือ 1. จิมัด (อ่าวจาก) 2. บิลู (อ่าวไทรเอน) 3. ป่านาด ปะอ็อก หลาวี (หาดมะม่วงหลาวี) 4. ป่านาด หยุ่หุน (หาดหยุ่หุน) 5. ดายะ เอบุม (อ่าวแม่ยาย) 6. บู่ฮุน เอบุม บุงะ (เนินทรายแม่เฒ่าบุงะ หรือบริเวณที่ตั้งของสำนักงานอุทยานฯ ปัจจุบัน) 7. ป่านาด ตะนาว (อ่าวกระทิง) 8. หยากัน จะง่าน (หาดไม้งาม) 9. บู่ฮุน แอบาบ แป้นาง (เนินทรายพ่อเฒ่าแป้นาง) 10. แนฮะ เน็ก (อ่าวบอนเล็ก) 11. แนฮะ อาด๊ะ (อ่าวบอนใหญ่)

ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 2

หมู่บ้านเก่าของพวกเราที่ช่องขาด เห็นเรือกำบังจอดอยู่หน้าหมู่บ้าน

การเลือกตั้งกระท่อมและเพิงพักของพวกเรา มักจะเลือกบริเวณที่เป็นชายหาดใน อ่าวที่สามารถจะหลบคลื่นลมได้ อ่าวเหล่านี้มักจะอยู่ด้านตะวันออกของเกาะ อยู่ด้านตรงกันข้ามกับฝั่งที่รับลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ หรืออยู่ในบริเวณที่มีกำบังคลื่นลม เป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำจืด ซึ่งอาจจะเป็นธารน้ำจากป่า น้ำซับ น้ำซึม หรือน้ำผุดบริเวณไม่ไกลจากชายหาดนัก และเป็นบริเวณที่ชายหาดมีความลาดชันพอเหมาะ สามารถจะจอดเรือได้สะดวก และเล่นเรือเข้า-ออกได้ง่าย

ในช่วงที่มีการทำเหมืองแร่ พวกเราเดินเรือไปรับจ้างทำเหมืองแร่ และเก็บแร่ตามชายหาดด้วย พวกเรากลุ่มหนึ่งยังเดินทางไปเกาะพระทอง ใกล้ฝั่งอำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา เพื่อเข้ามาหางานทำในสมัยที่การทำเหมืองแร่ยังรุ่งเรือง

ภายหลังเมื่อสถานการณ์การทำเหมืองแร่ตกต่ำลง กลุ่มที่ไปทำแร่ได้อพยพเคลื่อนย้ายกลับมาที่เกาะสุรินทร์อีกครั้ง เราตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณช่องขาดอุทยานฯ และบางส่วนเลือกใช้พื้นที่พักอาศัยที่บริเวณอ่าวบอนใหญ่ เพราะเป็นอ่าวขนาดใหญ่ที่หลบลมได้ รวมทั้งมีแหล่งน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ ช่วงต้นทศวรรษ 2530 เกิดโรคระบาด พวกที่อยู่อ่าวบอนใหญ่จึงย้ายมาตั้งถิ่นฐานบริเวณอ่าวช่องขาดตรงข้ามที่ตั้งสำนักงานอุทยานฯ แล้วเราก็กายกลับไปอ่าวบอนใหญ่และอ่าวบอนเล็กอีก

ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชน 3

ภาพเก่าๆ สมัยพวกเราอยู่ที่มูฮุน

หมู่บ้านเดิมที่อ่าวบอนเล็ก (ตอนน้ำลง)

หมู่บ้านเดิมที่อ่าวไทรเอน

หมู่บ้านเดิมที่อ่าวบอนเล็ก (ตอนน้ำขึ้น)

ต่อมาพวกเราบางส่วนได้ย้ายจากหมู่บ้านอ่าวบอนใหญ่มาสร้างบ้านเรือนที่อ่าวไทรเอนประมาณปี พ.ศ. 2537 และสำนักงานของหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง ที่บริเวณอ่าวไทรเอน ได้จ้างลงชาละมา กล้าทะเล เป็นลูกจ้างทำงานกับทางหน่วยฯ ส่วนมอแกนอีกหลายครอบครัวยังคงตั้งหลักแหล่งที่ค่อนข้างถาวรบริเวณอ่าวบอนเล็ก ก่อนเหตุการณ์สึนามิ เราจึงมีหมู่บ้านสองแห่ง คือที่อ่าวไทรเอน เกาะสุรินทร์เหนือ และอ่าวบอนเล็ก เกาะสุรินทร์ใต้

เผชิญกับ “สึนามิ” หรือ “ละมุน”

สิ่งที่เหลืออยู่ที่อ่าวบอนเล็กภายหลังคลื่นสึนามิเมื่อปลายปี พ.ศ. 2547

เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 หมู่บ้านของเราทั้งสองแห่งได้รับความเสียหายทั้งหมดจากเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิ

พวกเราปลอดภัยจากสึนามิเพราะว่ามีความคุ้นเคยกับทะเลเป็นอย่างดี เราสังเกตเห็นน้ำทะเลที่เหือดแห้งไปอย่างรวดเร็ว ผู้ใหญ่บางคนหวนระลึกถึงตำนานของ “คลื่นเจ็ดชั้น” และคาดการณ์ว่าคลื่นยักษ์หรือคลื่นเจ็ดชั้น “นามัด ลูยูก คลื่น” คงจะเกิดขึ้นแน่ เรามีสัญญาณญาณระแวงระวังภัยต่างๆ พอเห็นเช่นนั้น จึงร้องเตือนกันและวิ่งขึ้นไปอยู่บนที่สูง คือเนินเขาหลังหมู่บ้านอ่าวบอนใหญ่และอ่าวไทรเอน

เรายังได้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว พวกหนุ่มๆ ที่ขับเรือก็นำเรือหัวโทงออกไปให้ห่างจากเกาะและชายหาด เพราะรู้ว่าคลื่นและกระแสน้ำที่ปั่นป่วนนั้นจะกระแทกเรือคน และสิ่งของต่างๆ เข้ากับฝั่งอย่างรุนแรง แม้ว่าจะมีคลื่น มีกระแสน้ำปั่นป่วน และร่องน้ำต่างๆ เปลี่ยนไปเพราะแรงคลื่น แต่พวกหนุ่มๆ ก็มีสติและประคองเรือหัวโทงให้แล่นไปอย่างปลอดภัยได้ พวกเราบางคนร้องตะโกนให้นักท่องเที่ยวขึ้นไปหลบบนที่สูง และบ้างก็พานักท่องเที่ยวเข้าไปบนเนินเขาเพราะว่ารู้จักพื้นที่นี้เป็นอย่างดี

“ละมุน” กับมอแกน

มอแกน เอต้า ญาย นามัด อาต๊ะ ละมุน ก๊ะ ละมุน กะเตี่ยว ก่าบาง แนม่อน ปะนะ บีเย่ บีเย่ พูพูพู กะเตี่ยว ก่าบาง กะแต๊ะ กะแต๊ะ หง่าดิน ดุดัย ปิน นามัด ท่วม นามัด เย้า ออมาก ออมาก บะกะ เย้า ก่าบาง ก่าบาง หล่อโตะ ปะนะ ดิง ก่าโย่ง ดิง ก่าโย่ง นามัด หนีมนู หนีมนู ก่าโย่ง กะตอย เย้า ตะไล กะโน หล่อโตะ กะเอ๋ ปาดัก ตะเย้า นามัด กะเตี่ยวนี เอ๊ะ มอแกน ละมุด คุโนะ ตะไล เอต้า	มอแกนเรียกคลื่นใหญ่นี้ว่า “ละมุน” พอ “ละมุน” นี่มา เรือยังลอยอยู่นี้ก็เห็นว่าน้ำ เอ่อขึ้นมา ต่อมาน้ำก็ลดลง ลดลง แล้วก็ เป็นคลื่นท่วม ชัดถูกบ้านเรือน บ้านเรือนก็ พังทลาย ชัดถูกเรือ เรือก็แตก พอเห็น “ละมุน” เห็นคลื่นมาสูงๆ เห็นมัน โยนไปโยนมาม้วนสูงขึ้นเรื่อยๆ ปะทะกับ เนิน เนินก็ทลาย ปะทะกับต้นไม้ ต้นไม้หัก โค่น พอมอแกนเห็นคลื่นเช่นนี้ ก็วิ่งขึ้นเขา
นามัด ละมุน มาเญา ตานัก ปิน บูโชะ ปิน เชลียว พยา นามัด ก๊ะ ละมุน ปิน พยา นามัด โกะ มาเญา ผุอะ ออลาง ป่อเฒ่า ป่อเฒ่า ปะนะ แลว ก๊ะ ละมุน กะเตี่ยว	“ละมุน” เป็นคลื่นที่พัดมาล้างแผ่นดิน ล้าง แผ่นดินที่สกปรก “เจ้าแห่งคลื่น” โกรธ เกรี้ยวที่พื้นดินสกปรกจึงส่งคลื่นมาชะล้าง คนเก่าแก่โบราณเคยเจอคลื่นแบบนี้ คลื่น ยักษ์แบบที่มาในคราวนี้

หลังจากเหตุการณ์พิบัติภัยสึนามิ

พวกเราอพยพมาอยู่วัดสามัคคีธรรม มีคนให้ความช่วยเหลือ เอาอาหารและเสื้อผ้ามาบริจาคให้มากมาย แต่เราก็คิดถึงบ้านมาก คิดถึงเสียงคลื่น กลิ่นอายของป่าและทะเล...

หลังจากที่ความวุ่นวายจากสึนามิผ่านพ้นไป เราก็กลับมาที่เกาะสุรินทร์และมีอาสาสมัครจากฝั่งมาช่วยสร้างหมู่บ้านให้อ่าวบอนใหญ่ ต่อมาเราก็มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เป็นอาคารถาวร พวกเราเริ่มปลูกพืชผักที่มีคนข้างนอกเอาเมล็ดพันธุ์มาให้ สวนครัวของเราออกงามดี แม้แต่เด็กเล็กๆ ก็ขยันรดน้ำพืชผักและต้นไม้ที่เราปลูก

อ่าวบอนใหญ่จึงกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และมีแนวโน้มที่จะเป็นหมู่บ้านที่ถาวรมากขึ้น

กำบาง – เรือ และ “บ้าน” ตั้งเดิมของพวกเรา 1

เรือเป็นหัวใจสำคัญของพวกเรา เพราะว่าในสมัยก่อนเรือเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและยานพาหนะ เราเรียกเรือว่า "กำบาง" เรือแบบดั้งเดิมเป็นเรือขุดเสริมกราบไม้ระก่า ซึ่งเป็นไม้ท่อนเล็กยาวมีน้ำหนักเบา และใช้ใบเตยทะเลหรือปาหนันเย็บเข้าด้วยกันเป็นใบเรือ รวมทั้งมีแจวลาละ 4-6 แจว เพื่อเวลาที่ไม่มิลม

ในอดีต...เมื่อลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ฤดูแล้ง) มาถึง พวกเราจะใช้เรือกำบางเดินทางไปตามเกาะต่างๆ เพื่อทำมาหากินตามเกาะต่างๆ เก็บหาเปลือกหอย ปลิงทะเล รังนก ฯลฯ นำมาแลกเปลี่ยนกับอาหารและเครื่องใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน

การสร้างเรือมอแกนต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นอย่างมาก ตั้งแต่การเลือกต้นไม้สำหรับนำมาทำมาดเรือ การขุดมาดและการเบิกกราบเรือ วิธีการสร้างเรือในแต่ละขั้นตอนล้วนสอดแทรกด้วยความรู้พื้นบ้านต่างๆ มากมาย

กำบาง – เรือ และ “บ้าน” ตั้งเดิมของพวกเขา 2

เรือไม้ระกำของเรา

“กำบาง ก่อมัน” นั้นเสริมกราบด้วยไม้ระกำ จึงเป็น “เรือที่ไม่มีวันจม” เนื่องจากไม้ระกำมีน้ำหนักเบา เมื่อน้ำเข้าเรือ เพียงวิดน้ำออกจากเรือ เรือก็จะลอยขึ้นเหมือนเดิม แต่ไม้ระกำก็มีอายุการใช้งานเพียง 6 เดือนเท่านั้น เมื่อไม้ผุ เราก็ต้องเข้าป่าไปตัดไม้มาเสริมกราบอีก

ในระยะหลังเราจึงหันมาใช้ไม้กระดานที่มีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่าสิบปี แต่ต้องดูแลรักษา ตอกหมัน ทาน้ำมันอย่างบ่อยครั้ง เรือไม้กระดานมีน้ำหนักมากทำให้กำบางหนักขึ้นและเคลื่อนไหวได้เชื่องช้า ในระยะหลังเราเลยต้องใช้เครื่องเรือหางยาวติดเข้ากับกำบางทำให้เดินทางได้เร็วขึ้น

เรือฉำพ้น -- เรือแจวเล็ก

เกือบทุกครอบครัวจะมีเรือแจวเล็กที่เรียกว่า “ฉำพ้น” ซึ่งเป็นเรือแจวที่ใช้สำหรับการเดินทางในระยะทางใกล้ๆ ตามบริเวณริมชายฝั่งทะเล

เรือแจวเล็กของพวกเราขุดจากไม้ทั้งต้น การทำเรือลำหนึ่งใช้เวลาประมาณ 2 เดือน เริ่มจากการตัดไม้ในป่า ขุดและเจาะไม้ให้เป็นร่องและเป็นลำเรือ รวมทั้งเปิกกราบ ส่วนอายุใช้งานของเรือแจวเล็กจะแตกต่างกันไปตามชนิดของไม้ที่เลือกมาทำเรือ และการดูแลรักษา โดยเฉลี่ยแล้วเรือลำหนึ่งๆจะใช้นับสิบปี เรือแจวเล็กหลายลำเป็นมรดกตกทอดจากพ่อสู่ลูก

จากกำบางแบบดั้งเดิมถึงเรือหัวโทงในปัจจุบัน

พวกเราเริ่มใช้เรือหัวโทงกันเมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว ในสมัยก่อน เจ้าแก่เป็นคนให้เรือและเครื่องยนต์เรือ เพื่อที่เราจะดำหอย เก็บปลิงทะเลมาขายให้เจ้าแก่ แต่ต่อมาเราเริ่มผ่อนใช้ และบางรายก็เก็บสตางค์เพื่อซื้อเรือและเครื่องมือสอง

เรือหัวโทงดูแลรักษายากกว่าเรือกำบางนะคะ เพราะต้องมีการดอหมัน ทาซีชัน ทาสีกันเพรียง ในขณะที่เรือกำบางนั้นใช้สนไฟไว้ได้ท้องเรือที่เรียกว่า "มายูนกำบาง" เพื่อกำจัดเพรียงและตะไคร้ การดูแลรักษาเรือแบบนี้ทำกันประมาณสองเดือนครั้ง ขณะที่พ่อหนูกำลังสนไฟเรือ หนูก็กำลังกาวขึ้นเรือเพื่อไปเอาของงามเรือมีประโยชน์อย่างนี้เองคะ

เครื่องมือทำมาหากิน

เครื่องมือเครื่องใช้ของพวกเราเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่เรียบง่าย เช่น มีดพรวน เหล็กตอกและแกะเปลือกหอย ขวาน เบ็ดมือที่มีเพียงสายเบ็ดและตาเบ็ด จมวก เหล็กเกี่ยว และตะกร้าสานที่ทำด้วยไม้ไผ่ที่ไว้ใส่หอย ปู และเพรียงทราย เครื่องมือพวกนี้ทำใช้เองหรือหามาได้ง่าย แต่ละครัวเรือนก็จะมีของตนเอง ไม่ต้องไปหยิบยืมคนอื่น

เครื่องมือของมอแกนในรูปเรียงจากซ้ายไปขวา 1. เบ็ด (มีดพรวน) 2. แป้นตอก (เหล็กตอกหอย) 3. ขวาน (กำป๊ะ) 4. ไกว วาด (หวายแทงเพรียงทราย) 5. ช่อ บัน (ด้ามม้วนสายเบ็ดและเกี่ยวตาเบ็ด) 6. เบ็ด เน็ก (มีดเล็ก) 7. จุ่ม (จมวกสามง่าม) 8. กอโด (เหล็กเกี่ยว) 9. ตาลอด (ตะกร้าใส่หอย ใส่ปู) 10. แล้ม (จมวก)

เครื่องมือที่สำคัญ --แปดตอก

แปดตอก เป็นเครื่องมือตอกหอยของมอแกน ใช้สำหรับเคาะตอก และจัดฝาหอยให้เปิดออกมา จากนั้นก็ใช้ด้านแหลมคมเคาะเอาเนื้อหอยออกมาจากฝาหอย

แปดตอกจะเป็นเหล็กที่มอแกนนำมาดัดให้มีรูปร่างเป็นลักษณะดังภาพ ลักษณะของแปดตอกแต่ละอันจะแตกต่างกันไปขึ้นกับคนทำ

วิธีการทำแปดตอก มอแกนจะหาแผ่นเหล็ก ซึ่งมีความหนาและขนาดตามที่ต้องการ จากนั้นใช้สิ่วกับค้อนค่อยๆ ทบเพื่อดัดเนื้อเหล็กออกตามขนาดและรูปร่างที่กะเอาไว้ ในกรณีเหล็กที่นำมาทำมีความแข็ง หรือหนา มอแกนจะนำเหล็กแผ่นนั้นไปสุ่มไฟ แล้วเผา เพื่อให้เนื้อเหล็กขยายตัวและอ่อนลง เสร็จแล้วนำแผ่นเหล็กนั้นมาตีให้เป็นรูปของแปดตอก

เครื่องมือที่สำคัญ -- ไกว อุณ ต่าโบัด 1

ผมนี้แหละครับ...
เหยื่อกั้งตักแตน

เหย่เหยื่อเสียบ
หว่ายลงไปในรูกั้ง
ตักแตน แต่เอ...
จะหารูกั้งได้อย่างไร
ล่ะ

พวกเราจะหาหว่ายมาเหลาให้ได้ขนาดตามต้องการ ทำเป็น "ไกว อุณ ต่าโบัด" หรือ หว่ายตักกั้งตักแตน จากนั้นก็นำปลาตัวเล็กมาเป็นเหยื่อโดยนำหว่ายเสียบเข้าทางปากปลา การตักกั้งตักแตนจะต้องเลือกทำในช่วงเวลาน้ำลง เราจะออกเดิน สอดส่องมองหารูของกั้ง ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความรู้และความชำนาญเป็นอย่างมาก เนื่องจากบนพื้นทรายจะปรากฏรูเป็นจำนวนมาก แล้วเราจะรูอย่างไรว่ารูไหน เป็นรูที่อยู่อาศัยของกั้ง?

เครื่องมือที่สำคัญ -- ไกว อุณ ต่าโบัด 2

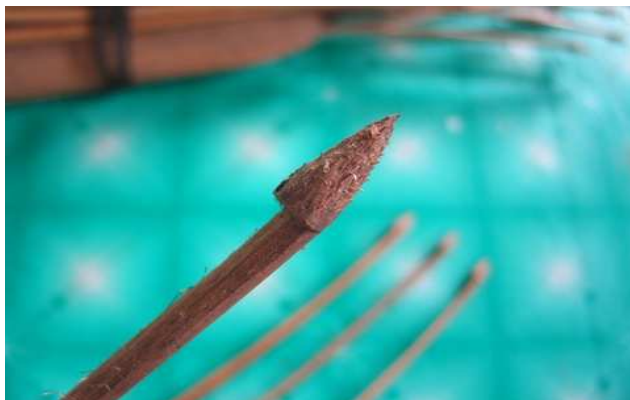
เ้า... กังจับเหยื่อ
แล้ว ต้องรีบขุด
ทรายลงไปเพื่อจับ
ตัวกัง

ตอนจับตัวกังต้องระวัง
ให้มากๆ นะ กังตักแตน
มีก้ามที่แหลมคมและ
ต่อยได้เจ็บสุดๆ ยิ่ง
กว่านักมวยเหรียญทอง
อีก

...ก็ดูที่ปากกรูไง ปากรูของกังมักจะมียกเปลือกหอยเล็กๆ กองอยู่ เมื่อเราพบรูของกัง เราจะนำหอยตกกังที่เสียบเหยื่อไว้แล้วเหยื่อเข้าไปในรูนั้น แล้วขยับหอยไปมา หากไม่รู้สึอะไรแสดงว่า ไม่มีกังหรือผิดรูนั่นเอง เพราะหากรูนั่นเป็นรูของกัง เมื่อเราเหยื่อเหยื่อเข้าไป กังจะใช้ก้ามตักเหยื่อไปกินเป็นอาหาร เราจะรู้สึกถึงแรงจับของกัง และเราต้องใช้มือขุดทรายเพื่อขยายปากกรูให้สะดวกในการล้วงมือเข้าไปจับตัวกังตักแตน แต่ต้องใช้ความชำนาญและระมัดระวังเป็นอย่างมาก เพราะก้ามของกังมีความคมที่สามารถตัดนิ้วให้ขาดได้เลย

เครื่องมือที่สำคัญ -- กะเอ้ วาด 1

กะเอ้ วาด คือไม้สำหรับแทงเพรียงทราย ...พวกเราชาวมอแกนมีเทคนิคในการจับเพรียงทรายมาแล้วสู่กันฟัง...

ขั้นแรกพวกเราเอาหอยมาเหลาให้ปลายเป็นด้ามแหลม ขั้นที่สองคือต้องรอเวลาให้น้ำทะเลลงมากๆ จนกระทั่งพื้นทะเลแห้งเหลือเป็นหาดทรายกว้างๆ หาดที่เราชอบไปหาเพรียงทรายคือ ปานาด ยานัด (หาดสับปะรด) และ บิลู (หาดไทรเอน)

การสังเกตรูของเพรียงทรายต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์เป็นอย่างมาก แล้วเราจะรู้ได้ยังไงว่าเป็นรูป รูกังตักแตน รูยววาย หรือรูเพรียงทราย โอ้ย...ตามชายหาดมีรูเต็มไปหมด...

เครื่องมือที่สำคัญ -- กะแฉ่ วาด 2

รูของเพรียงทรายไม่ได้เป็นรูเดียวๆ แต่จะมีสองสามรูอยู่ใกล้ๆ กัน เราจะนำหวายแห้งเข้าไปในรู เมื่อรู้สึกว่ปลายไม้กระทบกับสิ่งมีชีวิต เราจะกดหวายเพื่อให้ปีกลงไปบนตัวเพรียง แล้วเราจะใช้ไม้หรือใช้มือขุดทรายรอบปากรูอย่างรวดเร็วเพื่อรีบจับตัวเพรียงทรายให้ได้ก่อนที่มันจะขุดทรายหนีหายไปเสียก่อน

เครื่องมือที่สำคัญ -- ต่าลอด

ต่าลอด คือตะกร้าหวายเอาไว้ใส่หอยใส่ปูตอนพวกเราเดินไปเก็บหาหอยฝิ่งหรือใส่ผลไม้ตอนพวกเราเข้าไปเก็บหาของป่า

พวกเรามอแกนจะเข้าป่าเพื่อหาตัดหวายนามาสานเป็นตะกร้า แต่ปัจจุบันนี้นับเป็น เรื่องที่น่าเสียดายที่ในหมู่บ้านของเราเหลือมอแกนที่สานตะกร้าแบบนี้เพียงไม่กี่ คน มอแกนรุ่นใหม่หันมาใช้ตะกร้าพลาสติกแทน เนื่องจากสามารถซื้อหาได้ง่ายใน ราคาไม่กี่สิบบาท แต่พ่อเฒ่าแม่เฒ่ามอแกนหลายคนยังนิยมใช้ตะกร้าที่สานจาก หวาย เพราะเมื่อใส่เนื้อหอยหรือสัตว์ทะเลที่จับมาได้ น้ำที่ติดมาจะไหลออกไปตาม ช่องว่างของตะกร้าหวาย ต่างจากตะกร้าพลาสติกที่ยังคงเก็บน้ำอยู่ ทำให้ต้องคอย เทน้ำทิ้งอยู่บ่อยครั้ง หากตะกร้าหวายชำรุด เราก็สามารถซ่อมแซมได้ง่าย เพราะทุก ส่วนล้วนเป็นวัสดุในธรรมชาติทั้งหมด ไม่ต้องโยนทิ้งไปแบบตะกร้าพลาสติก

เครื่องมือที่สำคัญ -- กอโด

กอโด คือไม้หรือเหล็กที่ปลายเป็นรูปโค้งงอแบบตะขอ มอแกนใช้สำหรับเกี่ยว สัตว์ทะเลที่อยู่ในโพรง หรือตามซอกหิน

วิธีการทำกอโด – เราจะนำเหล็กเส้นมาเผาไฟให้อ่อนตัวลงแล้วใช้ค้อนตีจนกระทั่งปลายเป็นรูปโค้งงอและแหลม เพื่อที่จะได้ใช้ในการเกี่ยวสัตว์บกและสัตว์ทะเลออกจากซอกจากโพรง เช่น เกี่ยวปูไถ่จากกรูตามซอกหินและในดิน

เครื่องมือที่สำคัญ -- แล้ม

ผมชื่อ "ป่อจิก" ฮะ ผมเป็นเด็กตัวเล็กก็ต้องใช้แล้มเล็กๆ แต่ก็ใช้อย่างมีประสิทธิภาพนะฮะ วันนี้ผมแทงปูหินได้หลายตัวเลย เดี่ยวจะเอาไปให้แม่ทำกับข้าวฮะ..

แล้มก็คือฉมวกนั่นเอง ด้ามแล้ม (กอลေး) ทำจากไม้ไผ่ขนาดเล็ก เราเอาเหล็กแหลมที่เตรียมไว้สำหรับทำหัวของแล้มมาเสียบแล้วมัดด้วยเชือกหรือหวาย ด้ามของแล้มที่เราทำขึ้นอยู่กับขนาดรูปร่างของผู้ใช้ เด็กหลายคนมีแล้มเล็กๆ ของตัวเองที่ใช้ฝึกเล็งและพุ่งไปยังเป้าหมาย

เครื่องมือที่สำคัญ -- ขุ่ม

ขุ่มคือจมวกคล้ายแลม แต่เป็นจมวกที่มีปลายเป็นสามง่าม พวกเราจะตีเหล็กให้มีหัวเป็นเหมือนแลม แต่ปลายโค้งงอเพื่อที่จะนำเหล็ก 3 ง่ามมามัดรวมกันกับไม้ไผ่ ดังที่เห็นในรูป

เราจะถือขุ่มเดินจากหมู่บ้านไปทางปลาบริเวณอ่าวที่มีน้ำตื้นๆ ต้องเดินค่อยๆ เพื่อให้ปลาตื่นกลัวหนีไปหมด สายตาก็สอดส่ายหาปลา โดยเราจะมองไปไกลๆ ก่อน แล้วค่อยกวาดสายตาเข้ามาใกล้ขึ้นๆ หากเจอเป้าหมายก็ค่อยๆ เดินเข้าไปใกล้ให้ได้ระยะพุง เราเงื้อขุ่มขึ้นให้สุดแขน มีอีกข้างประคองกลางด้ามขุ่มเพื่อเล็ง...แล้วก็พุ่งออกไปยังเป้าหมาย

เครื่องมือที่สำคัญ -- ช่อบัน

ช่อบัน คือด้ามเก็บสายเบ็ด พวกเราจัดทำช่อบันขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้สายเบ็ด (ช่อล้อย) พันกันเวลาที่ม้วนเก็บสายเบ็ด ส่วนตาเบ็ด (มาตา เขียว) ก็เก็บโดยเสียบเข้ากับสายเบ็ดที่ม้วนไว้นั่นเอง

เวลาลากปลา พวกเราจะเกี่ยวเหยื่อหมึกหรือปลาหลังเขียว (ซึ่งทอดแหจับบริเวณหน้าหมู่บ้านนั่นเอง) แล้วเหวี่ยงเบ็ดออกไป จากนั้นจะค่อยๆ ลากสายเบ็ดกลับมา หรือไมก็หย่อนเบ็ดลงไปใต้น้ำ จากนั้นรอให้ปลามากินเหยื่อ

พื้นที่สำหรับตกปลาของพวกเรานั้นมีมากมายหลายจุด ไม่ว่าจะเป็นบริเวณชายหาดหน้าหมู่บ้าน โขดหิน หรือแจวเรือเล็กออกไปตกปลาบริเวณแหล่งปลาชุมที่เรารู้จักเป็นอย่างดี

ปลาที่เรามักจะตกได้ คือ ปลาเก๋า ปลาทามะ ปลาโทง เป็นต้น ปลาที่ได้จะนำมาปรุงอาหารกินกันในครอบครัว หรือหากตกได้ปลาตัวใหญ่ หรือปลาหลายตัวก็จะแบ่งปันให้กับญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านด้วย

United Nations Development Programme (UNDP)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
Principal Regional Office for Asia and The Pacific

The Andaman Project, Chulalongkorn University Social Research Institute
Phayathai Road, Bangkok 10330, Thailand
www.andaman.cusri.chula.ac.th
E-mail : andamanproject1@yahoo.com

